

POMEN PIRANSKEGA PATRICIATA V MESTNI UPRAVI
OD XIV. DO XVIII. STOLETJA

MIROSLAV PAHOR

V drugi polovici XIII. in v prvi polovici XIV. stoletja so se v vseh mestih istrske obale dogajale velike socialno-politične spremembe. Mestni Arengo, tj. zbor prebivalstva je vedno bolj izgubljal svoje oblastne funkcije, ki so prihajale v roke Velikega sveta, tj. zbora vseh odraslih plemičev ali bolj patricijev. Ti so postali člani Velikega sveta najprej na osnovi volitev. Volil jih je zbor prebivalstva in jim dal vse najvažnejše oblastne funkcije. Ko pa je bilo vedno težje sklicevati zbor prebivalstva, si je patriciat prisvajal še več oblasti. Nazadnje je zbor prebivalstva le še potrjeval mestne statute, kar se je dogajalo samo vsakih petindvajset let, ali popravke statotov in zakonov, kar se je dogajalo sicer nekoliko pogosteje, a še vedno tako redko, da je Arengo vedno bolj zgubljal stike z oblastjo.

V raznih istrskih mestih je ta razvoj ubiral različna pota. V Piranu je patriciat izbral pot zvestobe beneški državi. Od leta 1283, ko so si Benetke prisvojile mesto, in skozi vse XIV. in XV. stoletje je Piran podprl Benetke ob vsaki priliki. Kadarkoli je bilo potrebno, je Piran pošiljal Benetkam na pomoč svoje ladje in svoje čete. Bođisi da so Pirančani blokiral tržaško pristanišče, bodisi da so se bojevali v beneški mornarici proti Genovežanom ali na furlanskem kopnem proti drugim državnim sovražnikom, prisotni so bili povsod tam, kjer jih je država potrebovala.

Veliki svet piranske občine si je prizadeval, da bi bila njegova zvestoba beneški republiki poplačana. Po vzoru Benetk in drugih mest je okoli leta 1300 pripravil in izvršil zaporo Velikega sveta, kar pomeni, da od dneva zapore dalje ni smel biti član tega oblastnega telesa noben meščan, ki tedaj ni bil prisoten, in nobena družina, katere moški člani niso pripadali Velikemu svetu vsaj od deda dalje. Tedaj je bilo v Velikem svetu okrog 100 članov.¹ Zapora pa je zahtevala, da se reformirajo okrog 30 let stari mestni statuti. Reforma je bila opravljena leta 1307. Tako Veliki svet kakor zbor meščanov (Arengo) sta reformo potrdila. Nove reforme statotov so opravili v letih 1332 in 1358.² Zadnje dopolnitve, ki je ostala nespremenjena skoraj do propada beneške republike, so izvršili leta 1384.³ Statuti iz leta 1384 so bili pregledani in potrjeni v letu 1401.⁴ Ta potrditev dokazuje, da bi se imela tedaj opraviti nova redakcija statotov. Opravili pa je niso zaradi tega,

ker je bil ta mestni zakonik že tako izpopolnjen, da mu ni bilo treba večjih dopolnil.

Medtem in potem so stare zakone sicer dopolnjevali in sprejemali nove, niso pa ustvarili nove redakcije statotov. Ti novi in popravljene zakoni so bili zapisani v posebni knjigi popravkov in novih zakonov (*Liber correctionum, novum legum etc.*), ki je bila skupaj z redakcijo statotov iz leta 1384 tiskana v Benetkah leta 1606.

V štirih redakcijah piranskih statotov XIV. stoletja srečamo naslednje piranske patricijske družine: Del Senno, Picca, Pettener, Gallo, Ruffo, Apollonio, De Petrogna, De Goina, Peroni, Venier in Colomban v statutih leta 1307;⁵ Vidali, Zaneto, Taiacozzo, Boninsegna, Rosso, Apollonio, Gallo, Petrogna, Pettener, Albrico, Terrisii, Nixa, Lugnani, Ternari in Endrigo v statutih leta 1332;⁶ Dethemario, Pierobon, Maffei, Dapretto, Taiacozzo, De Bertaldo, Zuccarini, Caviano, Petrogna, Tresso, Bonifacio, Lugnani, Endrigo, Pettener, Vidali in Jacomini v statutih leta 1358.⁷ Do leta 1358 je torej omenjenih 32 patricijskih rodbin poleg nekaterih maloštevilnih članov Velikega sveta, ki jih statuti navajajo samo z očetovim imenom. Tem je treba prišteti še osem rodbin, ki dotlej niso bile imenovane v statutih, se pa omenjajo v redakciji iz leta 1384. Te so: Foia, Cavazza, Bano, Asalono, Vedorno, Barcazza, Masono in Tensio.⁸ V potrditvi omenjene redakcije leta 1401 se poleg nekaterih že znanih omenja še rodbina Della Torre.⁹ Tako imamo v statutih XIV. stoletja imenovanih skupaj 41 patricijskih rodbin, ki so imele svoje člane v Velikem svetu. Nedvomno pa so bile v Velikem svetu še rodbine Petronio (ki jo Luigi Morteani v svoji zgodovini mesta Pirana ima za vejo rodbine De Petrogna),¹⁰ Petidona, ki je bila v Piranu že v XIII. stoletju, dalje rodbina Dardi, Marchesi in Trani, ki jih omenjajo viri XIV. stoletja,¹¹ in končno še De Castro in Amantini-Biancacroce, ki ju Morteani ne navaja, spadata pa nedvomno med najstarejše patricijske rodbine v Piranu. Sicer pa je možno, da so bile nekatere od teh rodbin sprejete v Veliki svet po letu 1384 oziroma v XV. stoletju. Vendar viri, ki bi nam mogli to potrditi, niso ohranjeni. Vsekakor pa med XV. in XVII. stoletjem ni bila sprejeta v Veliki svet nobena nova rodbina.

Na začetku tega razvoja verjetno ni bilo ostre ločnice med člani Velikega sveta in

ostalim mestnim prebivalstvom. Toda čim bolj se je čas oddaljeval od zapore Velikega sveta, tem bolj so se člani tega važnega telesa zavedali, da so občini in mestu resnični oblastniki, da so se torej povzpeli nad prebivalstvo. Že leta 1421, tj. sedem let po ustanovitvi urada sindikov — urada, ki je vedno bolj dobival pravico in dolžnost, da brani plemstvo pred ostalim mestnim prebivalstvom, tj. populari — oziroma dobro stoletje po zapori Velikega sveta, je neimenovan piranski notar v svoje spise zabeležil tudi nekatera pravila, povzeta po rimskih ali bizantinskih zakonih, po katerih nam je moč spoznati, da se je v tej dobi piranski patriciat že proglasil za plemstvo. Omenjena pravila nam namreč povedo, da je vladanje popolnoma stvar plemstva in da je delo na polju — v piranskem primeru tudi v solinah — popolnoma stvar ljudstva.¹² Ta pravila nam neposredno dokazujejo, da se je patriciat res proglasil za plemstvo in da je začel resnično *vladati* nad drugim prebivalstvom.

Da je to uresničil, je moral patriciat ravnati počasi in previdno. Vsaka stvar je morala postati običaj. Čeprav vsi štirje prej imenovani statuti sankcionirajo pravilo ali običaj, da nihče ne more biti član Velikega sveta, če ni pripadal temu telesu že njegov ded, še ne pomeni, da so imeli svetniki neomejeno pravico vladati. Prej omenjena pomoč Benetkam in vojne, ki jih je Piran bojeval na strani Beneške države — stvari, ki se jim Piran, v nasprotju z Izolo in Koprom, ni upiral — so dale Velikemu svetu možnost, da je počasi strnil vso oblast v svoje roke in izrinil oblast Arenga, ki ga ne sklicuje več. Po drugi strani se je Veliki svet polasčal popolne oblasti tudi drugače. Nedvomno je vsako vojno in vsakega doža izkoristil za to, da se je stanje, ki je nastalo po zapori Velikega sveta, tudi izostrilo, da so se privilegiji samozvanega plemstva obdržali in se ne samo izkristalizirali v statutih, temveč postali običaj, proti kateremu se je bilo težko boriti. Iz kasnejše dobe se je ohranilo nekaj dukalov, ki na zahtevo Velikega sveta potrjujejo stare mestne privilegije, predvsem pa privilegij iz leta 1283, tj. vdanostno listino in pa statute. Leti so v končni redakciji postali v rokah patriciata le orodje za prevzem vseh prerogativ in pravic plemstva v okviru mesta in občine. Po statutu iz leta 1384 je torej dobilo plemstvo pravico, da po svojih predstavnikih vlada in upravlja vse občinske zadeve. Še pred končno redakcijo statutov je Veliki svet dosegel, da je dož Andrej Contarini poslal Piranu zahvalno pismo za hrabrost, ki so jo Pirančani

pokazali v bojih pri Ogleju.¹³ To sicer še ni potrditev privilegijev, vendar je Veliki svet menil, da je doževa zahvala enaka potrditvi.

Prva znana potrditev piranskih statutov in privilegijev je iz leta 1442. Dož Frančišek Foscari je v dukalu, naslovljenem na podestata Ivana Zorzija, potrdil statut in privilegije Pirana na zelo svečan način.¹⁴ Leta 1444 je beneški senat poslal Piranu svojevrstno listino. V njej je namreč zabeleženo, da je Veliki svet beneške republike sklenil preklicati vse sklepe, ki so bili kdajkoli sprejeti proti »sporazumom, privilegijem, obljubam in koncesijam«, ki jih je republika kdaj priznala piranski občini.¹⁵ Zakaž taka formulacija, sicer ni popolnoma jasno, gotovo pa je, da gre tudi v tem primeru za potrditev statutov in privilegijev.

V drugi polovici XV. stoletja so piranske statute in privilegije potrdili doži Peter Mocenigo (1475),¹⁶ Ivan Mocenigo (1481 in 1483),¹⁷ Marko Barbado (1485)¹⁸ in Avgustin Barbado (1487).¹⁹ Na začetku XVI. stoletja (1503) so piranski plemiči enako listino dobili od doža Marka Loredana.²⁰

Vse omenjene dukale je leta 1569 potrdil dož Peter Loredan na prošnjo Velikega sveta, katerega predstavnik je bil plemič Nikolaj Goina, ki je bil tedaj občinski odposlanec v Benetkah.²¹

Navedene so sicer samo nekatere potrditve iz XV. in XVI. stoletja. Toda prav pogostnost, s katero se pojavljajo v drugi polovici XV. stoletja, izpričuje in potrjuje že prej izrečeno misel, da je Veliki svet izkoristil vsako priložnost in vsakega doža, da si je dal potrditi svoje statute in privilegije. Razumljivo je, da je Veliki svet vse to izkoriščal le zase, tj. za razred, ki je zavladal, medtem ko za »populare« vse to ni veljalo, kakor da bi jih v času predaje Benetkam sploh ne bilo. Tako je zapora Velikega sveta začela prinašati udeležnim družinam politične koristi, ki so postale tem bolj otipljive, čim več časa je poteklo od zapore in čim bolj se je večala oblast Velikega sveta. Statuti so dajali podestatom večjo oblast, kakor jo je dovoljevala vdanostna listino, toda boj za potrditve statutov in privilegijev je bil obenem tudi boj, da se omeji podestatova oblast, kar je Velikemu svetu deloma in začasno tudi uspelo.

Potrditve statutov, privilegijev in starih običajev, kajti tudi o teh se govori v nekaterih dukalih, so imele za člane piranskega Velikega sveta popolnoma političen pomen. S tem da so si tako pogosto zagotovili potrditve, so beneško vlado obvezali, da spoštuje mestno oblast, mestne zakone, skratka tisto

stanje, ki je nastalo po zapori Velikega sveta, tj. stanje, ki je predvsem *zagotavljalo oblast plemiškega razreda v občini*.

Politična oblast občine pa se je združevala v vedno manjšem številu plemiških rodbin. K temu so pripomogli razni faktorji: Nekatero rodbine so verjetno izumrle, druge so se izselile iz mesta, skratka sredi XVI. stoletja niso več imenovane v Velikem svetu.²² Dejstvo, da jih Liber conciliorum za leto 1561—1562 ne omenja več, dovolj jasno dokazuje, da jih ni več v Piranu. Isti Liber conciliorum pa omenja štiri od prej imenovanih rodbin, in sicer Lugnani, Bonifacio, Pierobon in Endrigo med populari.²³ To pomeni, da ne sodijo več v Veliki svet, torej tudi ne med plemstvo. To se je moglo zgoditi na dva načina. Ali so člani teh rodbin izstopili iz Velikega sveta, kar je težko verjeti, ali pa so otroci, ko so dosegli polnoletnost, torej možnost, da bi bili izvoljeni v Veliki svet, hote opustili možnost, da bi pripadali najvišjemu oblastnemu telesu. Bodisi eno kakor drugo, v obeh primerih so se prizadeti morali odpovedati tudi plemstvu. Čeprav so te rodbine živele v Piranu še prav do pred kratkim, niso nikdar več pripadale Velikemu svetu.

Tako se je število rodbin, ki jih omenjajo statuti v Velikem svetu, skrčilo na 13. Skupaj s sedmimi, ki jih statuti ne omenjajo, je v drugi polovici XVI. stoletja v Piranu 20 plemiških rodbin, ki sestavljajo Veliki svet. Zmotno bi pa bilo misliti, da se je število članov Velikega sveta v tem času kaj zmanjšalo. Nasprotno, čeprav mnogih rodbin ni več, se je število Velikega sveta med leti 1384 in 1561 celo nekoliko povečalo. To se je zgodilo kljub temu, da so kužne bolezni zahtevale precej žrtev tudi med člani plemiških rodbin.

Po omenjeni knjigi zapisnikov Velikega sveta je torej mogoče sestaviti natančen seznam članov najvišjega oblastnega telesa, torej tistega piranskega plemstva, ki je imelo po zakonu v Velikem svetu²⁴ pravico do izvolitve v osrednje občinsko oblastno telo. Po tem viru so bili zastopani v svetu člani 19 piranskih rodbin. Seznam je toliko nepopoln, ker v njem ni družine Cavazza, ki pa je v tej dobi imela samo dva moška člana in še ta dva sta morala biti komaj rojena, saj se pojavita v Velikem svetu šele okrog leta 1580.²⁵ Če torej prištejemo še družino Cavazza, je sestavljalo Veliki svet 20 piranskih rodbin.

Po pomembnosti in številu svojih članov je na prvem mestu vsekakor rodbina Petronio, ki izhaja iz zelo stare rodbine De Petrogna, imenovane tudi Kozica (Cosizza). Rodbina Petronio je zastopana z 20 vejami in ima

skupno 25 odraslih članov.²⁶ K temu je treba dodati še stransko vejo Petronijev, tj. družino Caldana z dvema odraslima članoma iz dveh različnih vej.²⁷ Za rodbino Petronio sledi po številu članov in po pomembnosti rodbina Apollonio z devetimi vejami in 22 odraslimi člani.²⁸ Sledi rodbina Dapretto s štirimi vejami in 11 odraslimi člani.²⁹ K Daprettom moramo šteti še rodbino Furegoni, ki je v XVI. stoletju počasi spreminjala vzdevek Furegon v priimek, in s tem tako kot družina Caldana opuščala prvotni priimek Dapretto. Ta je imela v Velikem svetu 4 člane iz treh vej.³⁰ S sedmimi odraslimi člani (šest vej) je bila v Velikem svetu zastopana rodbina Colomban.³¹ Rodbina Vidali je imela v Velikem svetu 7 odraslih članov, ki so izšli prav tako iz šestih vej.³² Rodbino Pettener zastopa v Velikem svetu 7 članov, ki so izšli iz treh vej.³³ Po številčnosti sledi družina Trani s štirimi vejami in 6 odraslimi člani. Po pet članov Velikega sveta so imele rodbine Venier, Della Torre in Petidona.³⁴ S štirimi člani je bila zastopana družina Goina, imenovana tudi Zgonc (Sgonz),³⁵ vendar je najstarejši, Hieronim, umrl leta 1561. Po tri člane so v Velikem svetu imele rodbine De Castro, Del Senno in Marchesi.³⁶ Eden od Marchesijev je umrl leta 1562. Po dva člana sta imeli družini Dardi in Foia.³⁷ Tri družine so imele v Velikem svetu po enega odraslega člana, to so bili Amantini, ki jih vir imenuje tudi Biancacroce, Petrogna in Vedorno.³⁸

Vsega smo torej našteali 126 članov Velikega sveta. Če odštejemo člana, ki sta v letih 1561 in 1562 umrla, jih ostane 124. Če računamo, da jih je bilo leta 1384 blizu 120, se je število do leta 1562 nekoliko povečalo, kljub temu, da je izumrlo ali se izselilo 19 plemiških rodbin.

Razumljivo je, da so imele rodbine z več člani v svetu prevlado. Zato ni čudno, če so se med seboj povezovale s sorodstvenimi vezmi, da so mogle čimbolj vplivati na politično dogajanje v mestu. Da pa so bile te rodbine med seboj povezane s sorodstvenimi vezmi, dokazujejo kasnejši viri, predvsem pa ukazi podestata Hieronima Barozzija v letu 1580, ki to izrecno poudarjajo.³⁹ Najvažnejšo vlogo v političnem življenju občine so igrale rodbine Petronio z vejo Caldana, Apollonio, Dapretto z vejo Furegoni, Vidali, Pettener in Colomban. Takoj za njimi pa so bile rodbine Venier, Del Senno in De Castro. Šele nato pridejo rodbine Trani, Goina, Della Torre, Dardi in ostale, ki pa brez povezave z drugimi niso imele nobene politične moči.

Če se samo nekoliko ozremo na statute, ki predvidevajo, da je Veliki svet sklepčen samo v primeru, če sta na seji prisotni najmanj dve tretjini članov, takoj vidimo, da so imeli Petroniji, Apolloniji, Dapretti, Colombani, Vidaliji in Pettenerji v Velikem svetu toliko svojih članov, da so sestavljali sami več kot dve tretjini Velikega sveta. Ker pa statuti določajo kot dvotretjinsko večino 80 članov in je to ostalo nespremenjeno celo po letu 1606, ko so bili statuti tiskani, je razumljivo, da so imele te rodbine toliko članov, da so mogle obvladati in usmerjati vse delo občinskega zakonodajnega telesa.

Teh šest rodbin, ki so jih podpirali še Venieri, Del Senni in De Castro, je v Piranu predstavljalo pravo oligarhično oblast, ki se ji vse druge plemiške družine skupaj niso in ne bi mogle uspešno ustavljati. Zato so se mogle nekatere manj pomembne in številčno nemočne rodbine razvijati in obdržati le v senci močnejših in številnejših.

K moči in samovolji plemstva je mnogo pripomogel leta 1414 ustanovljen urad sindikov, ki je imel prvotno namen preganjati goljufije v mestnem skladišču žita — fontiku in na občini oziroma v občinski blagajni. Leta 1475 jim je bila dodana naloga, da pregledujejo račune piranskega solnega urada zaradi goljufij, ki so se dogajale v zvezi s prodanc soljo.^{39a} Vse kaže, da je Veliki svet ustanovil ta urad zato, da bi preganjal nepoštene plemiče v občinski in solni finančni upravi. Temeljna uredba o sindikih iz leta 1519 jih po pomembnosti in plači izenačuje s sodniki, kar pomeni, da so postali oblastni organ. Uredba jim daje izrazito zakonodajno in pravobraniteljsko funkcijo. Od tega časa dalje so se začeli boriti za pravice plemstva. Predvsem v obdobjih, ko so se piranski populari borili za svoje pravice, tj. med drugim zato, da bi bile pravice in privilegiji, ki so jih Benetke podelile Piranu, v enaki meri veljavne za popularne kakor za plemstvo, kakor je bilo v letih 1523, 1530, 1558 itd., so sindiki prevzeli dolžnost braniti plemstvo proti zahtevam popularov. S tem so se povzpeli na prvo mesto v lestvici občinske oblasti.

Na nadaljnji razvoj urada sindikov v tej smeri je odločilno vplival tudi že opisani sestav Velikega sveta. Veliki svet, ki je težil po vedno večji koncentraciji oblasti v rokah vodilnih rodbin, je volil v urad sindikov ljudi, ki so to koncentracijo podpirali. Odslej so imele monopol nad uradom sindikov izključno vodilne družine, kakor so bili Petroniji, Apolloniji, Colombani, Dapretti, Vidaliji itd. Le redkokdaj so volili člane manj številnih rod-

bin in vselej takih, ki so bile ozko povezane z vodilnimi.

Podestati so dajali težnjam po razširitvi oblasti sindikov še nove argumente. Prihajali so namreč v Piran z določenimi navodili, ki so imela po eni strani tendenco, da do neke mere centralizirajo oblast v rokah vlade, po drugi strani pa da branijo občinske statute, zakone in stare običaje. To pa so skušali sindiki preprečiti zato, ker so podestati vodili odločen boj proti poneverbam v fontiku, solnem uradu in občinski blagajni, kar je dajalo močne argumente popularom za njihov boj za pravice in beneškim težnjam po delni centralizaciji oblasti. Tako je bil leta 1574 sprejet nov zakon o sindikih, ki je njihovo službeno dobo izenačil s podestatovo, kar govori za to, da je Veliki svet skušal vsaj deloma spraviti podestate pod kontrolo lokalnih sindikov in preko njih pod svojo kontrolo.⁴⁰ To je za nekaj let deloma uspelo.

Tako je Veliki svet dosegel, da je z uradom sindikov dobil določeno protiutež proti beneškim centralizacijskim težnjam, ki jih je predstavljal podestat. Toda še večji uspeh so dosegle vodilne plemiške družine. Z razširitvijo oblasti sindikov, z volitvijo svojih članov v ta urad so dosegle resnično nadvlado v Velikem svetu, kar pomeni tudi pravo oligarhijo.

Takšno je bilo stanje piranskega plemstva v drugi polovici XVI. stoletja. Razen nekaterih neuspehov, ki jih je doživelo v prvem obdobju velikega boja piranskih popularov med leti 1578 in 1584, je to stanje ostalo do začetka XVII. stoletja, ko se je pripravljalo drugo obdobje velikega boja. Vsekakor lahko rečemo, da se je to plemstvo spremenilo v precej močan razred, ki je imel v rokah vse niti mestne in občinske politike. Ta razred pa je nadziral ves razvoj občine in si na vse dovoljene in prepovedane načine pridobival odločilen vpliv na mestno gospodarsko življenje.

Na ves nadaljnji razvoj piranskega plemstva je veliko vplivalo dolgo obdobje vztrajnega boja piranskih popularov za svoje pravice, ki se je začelo leta 1578 in trajalo s presledki do leta 1614. V tem boju so Benetke že od leta 1579 popuščale popularom. Po navodilih vlade je podestat Hieronim Barozzi dal izvoliti prvega populara v svet sodnikov. Leto kasneje je Barozzi omejil oblast sindikov s tem, da je njihovo delovanje omejil izključno na pravobraniteljske funkcije, ki jih je dovoljeval zakon iz leta 1519.⁴¹ V vseh drugih zahtevah, ki so jih tedaj imeli, so populari dosegli le polovične uspehe. Nekateri od teh

so obveljali, druge je razveljavil duka 22. maja 1581, ko je republika menila, da daje piransko plemstvo zadostna zagotovila za obrambo mesta proti morebitni uskoški nevarnosti. Čeprav bi moralo ostati v rokah popularov eno sodniško mesto in čeprav bi moral obveljati Barozzjev ukaz o omejitvi oblasti sindikov, se to ni zgodilo. Samovolja plemstva je tu igrala odločilno vlogo. Veliki svet je najprej vrnil sindikom vsa pooblastila in nato nemoteno volil samo plemiške sodnike.⁴² Utrujeni populari so se morali začasno pomiriti.

Toda to ni trajalo dolgo. V drugem obdobju velikega boja, ki se je začel leta 1606, so populari dosegli, da so bili sprejeti v Veliki svet. Od leta 1610 dalje je imel namreč podestat pravico in dolžnost imenovati 10 popularov v Veliki svet, ta pa je moral med njimi izvoliti dva skontra oziroma kontrolorja vseh občinskih blagajn in finančne administracije vseh občinskih ustanov.⁴³ Res je sicer, da so se skontra zelo počasi uveljavljali, toda plemstvo jih ni moglo več izriniti iz občinske uprave. Prav tako od leta 1610 dalje so morali rašporski kapetani vsaj enkrat na tri leta pregledati stanje v Piranu in o vseh nepravilnostih poročati v Benetke in sestaviti obširen zapisnik. Z vsem tem pa samovolje piranskega plemstva niso takoj omejili. Vendar pa se v tridesetih letih zopet pojavlja v svetu sodnikov po en popular, kar kaže, da je moralo plemstvo deloma popuščati pod pritiskom rašporskih kapetanov in beneške vlade.

Plemstvo je v obdobju velikega boja sicer priznavalo krivdo nekaterih članov svojega stanu za finančne in druge nerede v občini, a to je bilo popularom premalo. Hoteli so, da bi plemiči priznali krivdo svojega stanu tj. razreda in njegovega načina vladanja. Pritožbe popularov so pravzaprav pomenile kritiko sistema plemiške vladavine, sistema, ki je omogočal poneverbe, tatvine, samovoljo razreda ali razredne uradniške kaste, katero so hoteli onemogočiti. Prav zaradi tega so Benetke deloma popustile in priznale popularom pravico do delne vključitve v oblastne in upravne organe občine. In prav zaradi tega so zahtevale od rašporskih kapetanov redne preglede občinske finančne uprave.

Če primerjamo piransko plemstvo s plemstvom nekaterih dalmatinskih mest, npr. s splitskim, spoznamo, da so imeli v Splitu velike težave, kadar so sklicevali Veliki svet, ker se je velik del plemičev izselil iz mesta in se naselil v Trogiru ali v drugih mestih. Imamo primere, ko je seji Velikega sveta mesta Splita prisostvovalo 15 ali celo le 5

svetnikov. Zato so morali nujno sprejeti predloge beneške vlade, da sprejmejo v plemiške vrste in s tem v Veliki svet večje število meščanskih družin.⁴⁴ Tega v Piranu ni bilo treba. Piransko plemstvo se je držalo povečini doma, ker je imelo močno gospodarsko osnovo v solinah, vinogradništvu in oljarstvu. Piransko plemstvo se je držalo svojih gospodarskih osnov in seveda svojih, čeprav že okrnjenih, političnih pravic. Tudi v XVII. in XVIII. stoletju ne srečamo primera, da bi bila domača meščanska družina sprejeta med plemiče.

Ves ta čas so v Piranu sprejeli v Veliki svet le dve družini. Leta 1651 je bila sprejeta v Veliki svet družina Contesini, ki se je priselila v Piran deset let prej. Dve leti kasneje je bil sprejet Mark Avrelj Gravisi iz Kopra. Obe sta bili sprejeti »z vsem svojim potomstvom«. Toda v obeh primerih gre za tuje plemiče, ki so se v Piranu afirmirali in jim je bilo priznано to, do česar so imeli pravico v svojih rojstnih mestih. Toda niti Contesini niti Gravisi se pozneje v virih ne omenjata več, ali zato ker sta se izselila iz mesta, ali zato ker sta bila brez potomstva.

Od leta 1561 pa do začetka XVIII. stoletja se je število piranskih plemiških rodbin zmanjšalo od prejšnjih 20 na 16. Okrog leta 1580 se je Aleksander Goina preselil v Izolo in se s tem odpovedal sedežu v Velikem svetu. Leta 1584 je umrl Nikolaj Goina brez potomcev. Tako je Veliki svet ostal brez družine, ki je bila med najvažnejšimi akterji piranskih statotov (a tudi reformacije in boja popularov proti plemstvu). Do začetka XVII. stoletja so izumrle ali odpotovale še rodbine Petrogna, Petidona, Amantini-Biancacroce, Marchesi in Cavazza. V istem času pa sta se vzdevka Furegoni za vejo družine Dapretto in Cadana za vejo družine Petronio spremenila v priimka, kajti eden kot drugi priimek označujeta v tem času dve samostojni rodbini.

Glavno vlogo so med mestno oligarhijo igrale rodbine Petronio, Caldana, Apollonio, Dapretto, Furegoni, Vidali in Colomban. Med te glavne so se počasi povzpele Venier, De Castro in Del Senno. Znake propadanja kažejo rodbine Trani, Pettener in Della Torre (katerih ena veja začenja v tem času dobivati vzdevek Rota, morda zaradi svaštva z grofi Rota iz Momjana). Družini Dardi in Vedorno sta še vedno med manj pomembnimi in manj številnimi. Na njihovo raven je padla rodbina Foja, ki se je štela prej med pomembnejše. Prav te majhne in gospodarsko manj pomembne rodbine pa so se 10. oktobra 1710 postavile za svoje pravice. V značilnem do-

kumentu so drugim rodbinam očitale, da si vse občinske službe delijo med seboj in da nekateri člani Velikega sveta ostajajo brez zaposlitve, čeprav je služb vedno več. Brez zaposlitve pa ostajajo člani »slabokrvnih« družin z majhnim številom članov, ker ne morejo tekmovati z »rodovitnimi«.45 Iz omenjenega dokumenta izvemo, da je bilo v Velikem svetu blizu 200 članov, kar pomeni, da se je Veliki svet približno v 300 letih skoraj podvojil. Pritožba teh manjših rodbin je imela za posledico, da je Veliki svet izglasoval enotno kontumacijsko dobo enega leta za vsa službena mesta, kar pomeni, da se je povečalo število ljudi, ki so lahko dobili občinske službe.

Jasno je, da je Veliki svet razpravljal o tej pritožbi zato, da bi tudi »slabokrvne« rodbine prišle do svojih pravic tj. do funkcij v mestnih organih in da bi bila s tem odstranjena vsa nesoglasja. Toda mestna oligarhija je bila tako močna, da ni sprejela pritožbe v celoti. Plemiči so zahteve omenjenih rodbin sprejeli z omejitvijo: priznali so jim pravico do vseh služb razen tistih, ki so bile podvržene zakonom o zlatih kroglicah in pa *privilegirane* urada sindikov. Tako so bile poleg urada sindikov, manjšim družinam skoraj nedostopne še službe sodnikov, cathaverov in blagajnikov. Že iz tega se vidi, da je nastala tudi med mestnim plemstvom diferenciacija, ki je »rodovitne« rodbine niso hotele več premestiti.

Veliki svet pa se ni držal svojih sklepov. S tem vprašanjem se je moral ukvarjati koprski podestat Frančišek Marija Malipiero, ki je 18. junija 1711 med drugim odredil, da se morajo odstraniti od glasovanja vsi sorodniki kandidatov do tretjega kolena. Pod pritiskom rašporskega kapetana Friderika Calba je Veliki svet sprejel odredbo z neverjetno visokim številom glasov. Razumljivo je, da so sklep proti volitvam sorodnikov izsilile »slabokrvne« rodbine. Toda oligarhične rodbine se niso držale niti svojega sklepa, niti ukaza Friderika Calba, kajti kapetan Lauro Querini je moral 12. februarja 1714 ponovno prepovedati volitve sorodnikov. Isti Querini se je moral ukvarjati s piranskim Velikim svetom še leta 1716. Enoletna kontumacijska doba je spravila Veliki svet v težave. Posebno pereče je bilo oddajanje tistih služb, ki so zahtevale pismenost in zaupnost. Poleg tega je bilo večje število plemičev zadolženih pri javnih ustanovah. Po odredbi Friderika Calba ti niso imeli pravice biti izvoljeni v noben občinski urad. Prav tako niso imeli pravice voliti. Zato je Veliki svet poslal Silvestra Apollonija v Buzet, da bi kapetanu razložil, da šteje ob-

činsko oblastno telo samo 16 rodbin, ki so vse v sorodstvenih zvezah med seboj. Poleg tega je Apollonio razložil vse težave v zvezi s kontumacijsko dobo. Kapetan Querini pa je le deloma popustil. Dopustil je volitve dolžnikov v tiste urade, ki niso imeli opravka z denarjem, dosledno pa je vztrajal pri prepovedi, da bi glasovali najožji sorodniki. Kandidata niso smeli voliti sorodniki: oče, brat, sin, tast, zet, svak, stric, nečak in bratranec.46 S tem je bil praktično potrjen sklep z dne 10. oktobra 1710.

Ta Querinijev ukaz pa je imel daljnosežne posledice. 5. septembra 1717 so sodniki Trani, Castro in Caldana v odsotnosti četrtega sodnika Torreja predlagali Velikemu svetu, naj podaljša kontumacijsko dobo na tri leta.47 V tem primeru sicer ne gre za pravo kontumacijsko dobo med dvema različnima službama v različnih organih oblasti in uprave, temveč za tako imenovano malo kontumacijsko dobo, po kateri uradnik, ki je končal službeno dobo v enem od oblastnih ali finančnih uradov, ni smel iste službe nastopiti do kraja kontumacijske dobe. Ni dvoma, da je šlo tudi v tem primeru za zahtevo šibkejših družin. To potrjuje že dejstvo, da so sodniki svetovali sindikom, da se ravnajo po tem sklepu.

Ker so se na ta način pojavili kreditno nesposobni fontikarji, pri katerih je ugotovil večje poneverbe, je kapetan Angel Giustiniani 24. aprila 1729 skrajšal kontumacijsko dobo fontikarov na dve leti.48 Te uredbe so potem ostale skoraj nespremenjene do konca republike. Prav tako je ostalo na oblasti omenjenih 16 rodbin, ki pa so bile leta 1792 razdeljene v 169 družin ali ognjišč, kar pomeni, da je bilo v Velikem svetu bržkone več kot 200 članov. Kapetanski pregledi finančnega stanja v mestu Piranu in odredbe, ki so bile izdane ob takih prilikah, so torej dosegle, da se je oligarhija sicer ohranila, da pa je bila njena oblast in samovolja deloma omiljena s kontumacijsko dobo in s prepovedjo, da bi volili dolžnike v finančne urade.

V drugi polovici XVIII. stoletja pa so piranski sindiki z vednostjo Velikega sveta postajali vse bolj oblastni. Leta 1773 je kapetan Paruta ugotovil, da se sindiki ne držijo kapetanskih odredb in da porablja prevelike vsote za izredne izdatke, kar je tedaj pomenilo: za razne tožbe. Da so bile to tožbe proti popularom ali vsaj v obrambo plemičev, ni treba posebej poudarjati. Kljub kapetanskim odredbam je urad sindikov postajal vedno močnejši. To je postajalo še očitneje, ko so v osemdesetih letih beneške oblasti razveljavili Calbovo odredbo. Sindiki so postali or-

gan, ki je najbolj pritiskal na populare in ki je povzročil nove neredne in nove boje za pravice popularov. Ti so se začeli januarja 1792, ko so sindiki prikazali Malemu svetu, da je treba vlado prepričati, naj dovoli spet uvesti pristaniško roboto, ki so jo smele od leta 1579 dovoliti le beneške osrednje oblasti. Jasno je, da so se populari uprli roboti in da so uporabili vsa legalna sredstva, da bi se tega bremena rešili. Občini, oziroma sindikom je uspelo razbiti enotnost popularov. Vendar je močnejša skupina, ki je bila proti robotam, uspela, da je spor z občino prišel pred posebno beneško sodišče. Vlada je poslala v Piran providurja Furlanije Alojzija Contarinija, ki je skupaj s podestatom Andrejem Aleksandrom Contarinijem dosegel, da se je občina tj. plemstvo, odpovedala zahtevam do popularov. Poleg tega je Contarini dosegel, da je svet sodnikov zahteval od sindikov, da se odpovedo obremenitvi popularov z robotami. Še več. Mali svet je sindikom med drugim naročil, naj ravnajo tako, da ne bo prišlo več do rušenja miru med obema razredoma. S tem pa se je piranski Veliki svet, ki je 4. avgusta 1793 potrdil pomiritev, odpovedal popolni oblasti.⁴⁹ Populari so dobili enakopravnost v odločanju o investicijskih sredstvih za izgradnjo pomola. Sindiki so doživeli neuspeh. Morali so se odpovedati boju proti pravicam popularov. S tem pa niso doživeli neuspeh samo sindiki, temveč plemiški razred v celoti, kajti sindiki so bili tako rekoč samo njegova prednja straža v boju za plemiške privilegije. Piransko plemstvo je moralo popuščati. Deloma je treba pripisati popuščanje politiki Benetk; te so s pritiskom dukalov, ki so imeli zakonsko osnovo, marsikdaj prisilili Veliki svet mesta Pirana, da je vsaj deloma priznal popularom njihove pravice. Toda tudi Benetke ne bi popuščale popularom, če se ne bi znašle pred homogenostjo meščanskega razreda. Kljub temu, da je plemstvu včasih uspelo razcepiti populare, so ti vedno našli sami sebe in uspeli izvleči vsaj minimalne koristi za svoj razred. Trajne delitve meščanskega razreda med »populo grasso« in »populo minuto« kakor v drugih mestih piranski plemiči niso mogli doseči. Popuščali so sicer kasneje kakor plemiči v drugih mestih, toda prisiljeni so bili popuščati temeljiteje. Populare so morali pustiti v svet sodnikov in v druge mestne urade. Pustiti so jih morali celo v Veliki svet. Toda to še ni vse. Piransko plemstvo je moralo dati popularom tudi pravico do zborovanja, ki se v drugi polovici XVIII. stoletja pojavlja kot običajna pravica meščanskega razreda.

Tako pa je piransko plemstvo izgubljalo svoje prednosti. Za razvoj občine bi to utegnilo biti odločilnega gospodarskega in političnega pomena. A to se je lahko pokazalo le v novih državno političnih razmerah, ker je istočasno s počasnim popuščanjem piranskega plemstva počasi propadala Beneška republika, ki je leta 1797 dobila odločilen udarec.

OPOMBE

1. C. De Franceschi, Origini e sviluppo del comune di Pirano, Poreč 1924, str. 47. — 2. C. De Franceschi, Gli statuti del comune di Pirano del 1307 confrontati con quelli del 1332 e del 1358, Venezia 1960, str. IX. — 3. Statuta comunitatis Pirani. Rokopis iz leta 1384. — 4. Prav tam. — 5. C. De Franceschi, Gli statuti del comune di Pirano, str. 18. — 6. Prav tam, str. 160. — 7. Prav tam, str. 191—192. — 8. Volumen statutorum comunitatis Pirani, Benetke 1606. fo. 1—2 in 142. — 9. Prav tam. — 10. L. Morteani, Notizie storiche della città di Pirano, str. 156. — 11. Prav tam, str. 157. — 12. Repertorio di citazioni del 1421, fol. 40. — 13. Repertorium rerum notabilium fol. 2. — 14. Prav tam. — 15. Prav tam, str. 7. — 16. do 21. Repertorium rerum notabilium, fol. 66—67. — 22. Liber conciliorum za leto 1561-2 ne imenuje več naslednjih priimkov: Picca, Gallo, Ruffo, Peroni, Zaneto, Taiacozzo, Boninsegna, Rosso, Terrisi, Nixa, Ternari, Detemario, De Bertaldo, Zuccarini, Caviano, Tresso, Jacomini, Maffei, Bano, Barcazza, Tensio, Asalono, Masono in Albriico. Kakšni so pravi vzroki, da teh rodbin ni več v Piranu, ni znano. Morda so bile žrtev kuge, morda so se preselile, ali pa so iz Pirana izginile iz drugih vzrokov. — 23. Liber conciliorum 1561-2, fol. 6, 17', 19', itd. — 24. Volumen statutorum... 1606 Liber X, fol. 141' in pa omenjeni Liber conciliorum. — 25. Dissidi cittadini. Ripetizione della pacificazione... 1580, fol. 109. — 26. Liber conciliorum navaja vse člane Velikega sveta z imenom, priimkom in očetovim imenom. Prav tako je spoznati, če je oče svetnika še živ ali že pokojen. Tako je bilo mogoče sestaviti seznam vseh članov. — 26.—38. kakor v opombi 25. — 39. Ukazi podestata Barozzija so ohranjeni v naslednjih kodeksih: Dissidi cittadini No. 5. fol. 305 in nasl. gre za ukaze 19. marca, 2. aprila, predvsem pa 12. julija 1580. Dalje: Pro magnifica comunitate Pirani contra populares dicti loci No. 10. Prepis z dne 26. avgusta 1580, fol. 13 nasl. — 39a. Liber Correctionum... 1606, str. 46 nasl. — 40. Dissidi cittadini No. 5 1607 D. Prepis na strani 329. Glede procedure za sprejetje novega kapitulara o sindikih naj omenim, da so ga sprejeli protipostavno, s 50 glasovi od prisotnih 73. Ker so statuti določili, da mora biti prisotnih na seji Velikega sveta najmanj 80 članov (po statutu naj bi to število ustrezalo dvema tretjinama), je bil kapitular ali zakon o sindikih nezakonit. Vendar so se po njem ravnali. Takih protizakonitih zakonov in sklepov je bilo v tem času

več. To je le eden izmed momentov, ki dokazujejo, kolikšna je bila samovolja plemstva v tem času. — 41. Dissidi cittadini, No. 5. Prepis na strani 307. Prav tako tudi v drugih virih. — 42. Prav tam, str. 312. — 43. Dukal 18. septembra 1610. — 44. G. Novak, Povijest Splita, II, str. 209 nasl. — 45. Repertorium rerum notabilium fol.

219. — 46. Prav tam, fol. 153. — 47. Prav tam, fol. 159. — 48. Prav tam, fol. 86. — 49. Stampa. Documenti della comunità di Pirano per l'ascolto contro alcuni popolari. Aggiunta stampa, str. 1—7.

Vsi omenjeni viri so shranjeni v Mestnem arhivu v Piranu.

